

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, доцента В. Борщевського на дисертацію КОСТЕЦЬКОЇ Ірини Іванівни на тему:
«Стратегічне планування сільського розвитку»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. В сучасній Україні стратегічне планування поступово стає одним з найбільш важливих інструментів у контексті забезпечення ефективного управління розвитком сільських територіальних громад.

Актуальність теми дослідження І. Костецької обумовлена низкою соціальних, економічних та екологічних викликів, які нині постають перед сільськими територіями нашої держави. Зокрема, перелічені фактори посилюються впливом низки воєнних викликів, які спричиняють на локальному рівні загострення таких проблем, як депопуляція, брак трудових ресурсів, низький рівень доходів населення, обмежений доступ до якісних соціальних послуг та сучасної інфраструктури. Стратегічне планування дозволяє ідентифікувати ключові проблеми та можливості розвитку сільських територій, сприяючи їх сталому зростанню.

В дисертаційному дослідженні враховано виклики перед якими постає Україна в процесі інтеграції у світові економічні та політичні процеси. Зокрема, значну увагу приділено євроінтеграційному вектору розвитку, де висуваються вимоги до підвищення конкурентоспроможності локальних економічних підсистем. При цьому враховано значення стратегій розвитку сільських громад для залучення інвестицій в їх економіку та для активізації малого й середнього бізнесу, зокрема у таких сферах, як сільське господарство, туризм та зелена енергетика. До того ж, глобальні виклики, такі як зміна клімату, виснаження природних ресурсів та необхідність переходу до сучасних моделей сталого розвитку, вимагають впровадження інноваційних підходів до стратегічного планування, яке дозволяє гармонізувати економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку сільських територій.

Таким чином, тема стратегічного планування сільського розвитку в Україні, зокрема на локальному рівні, є надзвичайно актуальною, оскільки вона спрямована на вирішення багатогранних проблем сільських територій, забезпечення їх сталого розвитку та підвищення якості життя населення. З огляду на відзначене дисертація Костецької Ірини Іванівни, яка спрямована на обґрунтування теоретичних і методологічних засад та розробку практичних рекомендацій щодо ефективного стратегічного планування територіальних громад для забезпечення сталого сільського розвитку в Україні, є відповіддю на ті численні виклики, які стоять перед органами місцевого самоврядування і науково-дослідними установами нашої держави.

Дисертація безпосередньо пов'язана з тематикою науково-дослідних робіт кафедри економіки Національного університету біоресурсів і природокористування України, а саме з темою «Наукові засади ефективного господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0116U001708), у межах якої авторкою розроблено практичний інструментарій щодо можливості імплементації успішно діючих зарубіжних проєктів; розглянуто концептуальні засади стратегії Smart Villages як нового підходу до сільського розвитку на інноваційних засадах, а також у контексті формування енергонезалежності сільських територіальних громад України. Дослідження проводилося здобувачем також на кафедрі просторової політики та планування Університету Марії Кюрі-Складовської (Польща) відповідно до плану реалізації грантів Вишеградського фонду (номери грантових договорів ID 52110307, ID 52211399) за темою «Напрями сталого розвитку сільських територій: європейський досвід та українські реалії», а також Польського національного агентства з питань академічного обміну (номер договору BWS/ZAP/2022/1/ 00172/U/00001) за темою «Сталий розвиток сільських територій у контексті євроінтеграції України в умовах війни».

2. Обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, викладених у дисертації. Використання широкого спектру загальних та спеціальних методів наукових досліджень дало можливість І. Костецькій отримати обґрунтовані та достовірні результати, які становлять теоретичну

та прикладну цінність для теорії і методології стратегічного планування. Зокрема, застосування монографічного методу дозволило детально вивчити досвід формування стратегічних документів для окремих територіальних одиниць. Використавши метод термінологічного аналізу авторка здійснила уточнення понять «планування», «стратегія», «сільський розвиток». Прийнятний рівень обґрунтованості отриманих результатів підтверджується використанням методи економіко-математичного моделювання – для обґрунтування оптимальних показників при оцінці моніторингу стратегій розвитку громад. Достовірність проведеного дослідження визначається застосуванням абстрактно-логічного методу для формулювання низки важливих понять, висновків та рекомендацій, а використання методу кореляційного аналізу – для виявлення залежності між гміно-роками при моніторингу стратегії розвитку. Застосування методу кластерного аналізу застосовувалося для побудови економіко-математичної моделі територіального партнерства громад.

В цілому високий рівень обґрунтованості та достовірності отриманих результатів було забезпечено завдяки розробці теоретико-методологічного інструментарію дослідження процесу стратегічного планування і сільського розвитку як передумови підвищення ефективності формування та реалізації стратегічних документів, а також поглибленням концептуальних засад оцінки пріоритетності інноваційного стратегічного напрямку сільського розвитку для перспективних планів повоєнної економічної модернізації України.

Вдале поєднання загальних та спеціальних методів наукового пізнання забезпечило отримання авторкою обґрунтованих та достовірних результатів, які відзначаються теоретичною, методологічною та прикладною цінністю, вирішують важливу наукову проблему – теоретико-методологічного та інституційного забезпечення стратегічного планування сільського розвитку з урахуванням викликів воєнного часу і вимог повоєнного відновлення національного господарства.

3. Наукова новизна і достовірність отриманих результатів. У дисертації отримано результати, які становлять наукову новизну як для теорії та методології стратегічного планування сільського розвитку, так і для практичних аспектів його впровадження й використання. Зокрема, вперше запропоновано методика моніторингу локальних стратегій, що забезпечує виконання комплексу завдань та ефективну взаємодію на кожному з ієрархічних рівнів при одночасно нових можливостях, обмеженнях і викликах у сучасному середовищі (с. 74-88). Саме такий підхід формує підґрунтя інституційних механізмів модернізації стратегічного планування сільського розвитку і встановлює переваги ефективності системних стратегічних документів на різних рівнях планування, які доцільно визначати за допомогою вдосконаленої системи індикаторів (запропоновано індикатори спроможності і змістовні індикатори).

Також авторка вперше здійснила сценарне прогнозування на основі оцінки стратегій територіальних громад із використанням розробленої бальної системи визначення впливу сильних і слабких сторін на виконання конкретного завдання у стратегії розвитку в умовах невизначеності та глобальних викликів, що дає можливість застосовувати цей метод при різних рівнях ієрархічного поділу розробки стратегії (с.293-300).

У дисертації І. Костецької вперше розроблено: а) модель комплексного стратегічного планування локального сільського розвитку на основі кластерного моделювання, що дозволяє підвищити ефективність функціонування наявних територіальних партнерств через врахування спільних цілей розвитку обраного ними пріоритетного сектору; б) економіко-математичну модель оцінювання ефективності субстратегії для територіального партнерства на основі методу багатовимірного групування та сукупності показників економічної діяльності громад (с.306-328). Цінність цього пункту наукової новизни полягає в тому, що авторка виокремила основні складові концепції сталого сільського розвитку і запропонувала розробку цільової стратегії, яка передбачає зміну економічних відносин з наголосом на багатофункціональний розвиток сільських територій, насамперед за рахунок диверсифікації виробничо-

господарської діяльності в напрямі відповідності цілям сталого розвитку. Важливим фактором при цьому є утворення територіальних партнерств, які мають забезпечити дієвість впливу реалізованих проєктів.

Отримані в дисертації наукові результати є достовірними з огляду на опрацювання та критичне переосмислення великої кількості авторських підходів і обґрунтування власного концепту до розроблення теоретико-методологічних засад та інституційного забезпечення формування механізму стратегічного планування сільського розвитку, опрацювання значних масивів статистичних даних при аналізі та оцінюванні результативності стратегічних документів на локальному рівні, формулювання практичних рекомендацій щодо стратегічного планування ефективного сільського розвитку в Україні.

4. Повнота викладення результатів дослідження в опублікованих працях. Основні результати дисертації авторкою опубліковано у 53 наукових працях, в тому числі 2 одноосібні монографії, 14 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 6 статей у періодичних наукових виданнях, включених до категорії «А» Переліку наукових фахових видань України та/або у закордонних виданнях, проіндексованих у базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus, 24 тези наукових доповідей. Вимоги МОН України щодо достатності кількості наукових публікацій у виданнях, які входять до міжнародних наукометричних баз даних, дотримано.

5. Ідентичність змісту реферату та дисертації. Зміст реферату повною мірою відображає основні положення дисертації. Реферат висвітлює усі результати наукової новизни, які були отримані на основі проведених І. Костецькою досліджень шляхом використання економічних методів наукового пізнання та відповідного математичного апарату, зокрема економіко-статистичних та методів кореляційного аналізу. В рефераті представлено результати, які отримано вперше, удосконалені результати та результати, що є підсумком критичного переосмислення попередніх результатів досліджень вітчизняних та іноземних вчених.

6. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні І. Костецької відсутні порушення академічної доброчесності.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Незважаючи на загальну позитивну оцінку і змістовність викладу результатів наукового пошуку Костецької Ірини Іванівни, включаючи обґрунтованість і достовірність висновків, в дисертаційній роботі мають місце окремі зауваження і дискусійні положення:

1. Дисертантка досить важливе місце приділила методології дослідження, проте з поля її уваги дещо випали окремі аспекти, пов'язані з розумінням методології в широкому сенсі – як способу усвідомлення побудови науки і методів її роботи, а у вузькому – як сукупності принципів, методів, прийомів та процедур економічного дослідження. Тому, загалом погоджуючись з авторкою щодо розуміння нею суті методології, висловлювання на с. 74 «... передбачає систему принципів стратегічного планування та формує логіку цього процесу» виникає враження про ототожнення методології з засадами планування. Таким чином, можна і науково обґрунтувати, що стратегічне планування базується на певних принципах, які не лише задають структуру, але й визначають чітку, обґрунтовану послідовність дій для досягнення поставлених цілей, що не в повній мірі можна віднести до методології.

2. Авторкою опонованої дисертації в третьому розділі детально проаналізовано польський досвід успішного функціонування Локальних груп діяльності (підрозділ 3.1, с. 165-170). Проте, доцільно було б розглянути їх діяльність не лише як інструмент стратегічного планування сільського розвитку, а й як можливість розвитку соціального капіталу в сільських

територіальних громадах. Адже ця проблема сьогодні в Україні є однією з визначальних у контексті підвищення ефективності формування та подальшої реалізації стратегій розвитку сільських територіальних громад.

3. У підрозділі 3.3 дисертації розглянуто загальний підхід до «зеленого туризму» як до одного з інструментів сільського розвитку. Проте, для більш глибокого аналізу цієї проблеми варто було би деталізувати, які саме форми туризму мають найбільший потенціал розвитку, а також запропонувати власне визначення «сільського туризму». Адже для багатьох сільських територіальних громад України сільський та зелений туризм можуть стати одними з найбільш вагомих стратегічних пріоритетів підвищення економічної спроможності на етапі повоєнної ревіталізації української економіки, передусім з огляду на перспективи європейської інтеграції нашої держави.

4. У підрозділі 4.1 при розгляді Стратегії Smart Villages доцільно було б надати приклади успішного її впровадження в інших країнах та обґрунтувати їхню релевантність для України.

5. Частина підрозділу 5.1 (с. 277-293) присвячена наявному впливу базових положень Нової кліматичної угоди на формування національної екологічної політики та її реалізації в контексті сільського розвитку в Україні. Проте, робота би значно виграла, якби авторка порівняла чинну кліматичну угоду з попередніми аналогічними міжнародними конвенціями, схваленими раніше, зокрема з Паризькою кліматичною угодою 2015 року та іншими аналогічними документами. Це дало б можливість оцінити ефективність їх реалізації та визначити й показати можливі проблеми на шляху формування та втілення у життя важливих стратегічних документів глобального характеру, а також запропонувати конкретні механізми та практичні рішення для уникнення виявлених помилок в майбутньому, у тому числі і в контексті удосконалення стратегічного планування сільського розвитку в Україні.

6. У підрозділі 5.2 (с. 293-206) авторкою здійснено сценарне прогнозування, спрямоване на пошук засобів підвищення ефективності сільського розвитку на прикладі стратегії Добротвірської територіальної

громади Львівської області, де на основі методу раціональної оцінки було розроблено бальну систему для визначення впливу сильних і слабких сторін на реалізацію конкретного завдання в стратегії розвитку. З огляду на це, авторці в тексті дисертації варто було б зупинитися на головних причинах виникнення поточної ситуації, щоб уникнути їх у короткостроковій та середньостроковій перспективі.

7. Безперечно важливою складовою дисертаційної роботи є підрозділ 5.3 «Кластерне моделювання стратегії сільського розвитку України» (с. 306-328), оскільки саме тут має бути запропоновано механізми до практичної реалізації стратегічних заходів сільського розвитку України в контексті сталого розвитку, які забезпечать конкурентоспроможність сільських територій в сучасних умовах з огляду на євроінтеграційні прагнення нашої країни. Але, авторка, на нашу думку, не досить глибоко науково обґрунтовує ці механізми, зокрема з погляду інструментів забезпечення їх ефективного функціонування як в умовах нинішніх соціально-економічних проблем, так і з погляду наявної перспективи повоєнної економічної ревіталізації сільських територіальних громад України.

Загальний висновок. Виходячи з викладеного вище, варто зазначити, що дисертація Костецької Ірини Іванівни на тему: «Стратегічне планування сільського розвитку» відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, є завершеним і особисто виконаним науковим дослідженням, що відзначається актуальністю, достовірністю і обґрунтованістю наявних у ньому наукових положень, а також розв'язує важливу наукову проблему – дослідження теоретико-методологічних і методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо стратегічного планування ефективного сільського розвитку в Україні з урахуванням вимог воєнного часу та повоєнного відновлення української економіки. Отримані в дисертації результати відзначаються науковою новизною та прикладною спрямованістю і є вагомим внеском в теорію та методологію стратегічного планування.

Дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог про оформлення дисертації», відповідає вимогам Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її авторка Костецька Ірина Іванівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за науковою спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук,
доцент, завідувач кафедри
державного управління
Українського Католицького
Університету**

В. Борщевський

Підпис В. Борщевського завідувача

Ірина Іванівна